

Bohumil VLACH

Pověsti z Brna II. část

24) O krysí díře (Pověsti ze Špilberku)

Žalář na Špilberku. Velmi nepříjemné místo. Mnoho uvězněných pobyt nepřežilo. Není tedy divu, že se brzy vyprávělo velké množství neuvěřitelných „zaručeně pravdivých“ příběhů. Toto je jeden z nich.

Ze Špilberku utekl vězeň, což se nikomu dosud nepodařilo. Když ho chytili, velitel Špilberku ze strachu, aby se útěk neopakoval, dal mladíka vsadit do krysí díry. Krysí díra byla chodba. Kdo do ní byl zavřený, zmizel beze stopy. Mladík v úplné tmě postupoval vlhkou chodbou, když mu pod nohama vyskočila krysa. Krys přibývalo, byly stále drzejší a bolestivě ho kousaly. Mladík utíkal, zakopl a zjistil, že leží na lidských kostech.

Byl podzim a na poli za Veverskou Bítýškou chalupník oral pole. Z hromady kamení na okraji pole se vyhrabal nějaký člověk. Zaprášený, rozedraný, tělo samá krev. Vlasy měl úplně bílé, ale starý určitě nebyl. Vyprávěl chalupníkovi svůj osud.

- 1) O čem pověst vypráví?
- 2) Kam ho za trest uvrhli?
- 3) Co bylo v krysí díře?
- 4) Podařilo se vězni z díry dostat?

Odpovědi

- 1) O vězni, který utekl ze Špilberku.
- 2) Do krysí díry.
- 3) Byly tam lidské kosti a krysy.
- 4) Ano, podařilo.

25) O posledním věžňovi (Pověsti ze Špilberku)

Císař Josef II. byl na Moravě velmi oblíben a vyprávělo se o něm velké množství různých příběhů. Toto je jeden z nich.

Na Špilberku bylo rušno. V celém hradě se uklízelo. Na větve stromů se přišivalo listí, trávníky se natíraly na zeleno. Dělostřelci nastoupili připraveni na slavnostní salvu. Vše bylo připraveno na příjezd císaře. Ale hodina za hodinou plynula a císař nikde.

Velitel, který návštěvu marně vyhlížel, uviděl, jak se k hradní bráně blíží nějaký nuzák. Rozkřikl se na něho, aby okamžitě zmizel. „Nechte toho! Já jsem totiž císař Josef II. a chtěl jsem přijet tajně. Chtěl jsem úplně změnit trestní řád, zrušil jsem právo útrpné a místo trestu smrti jsem zavedl doživotní žalář. A nyní bych chtěl vyzkoušet, jak takoví vězni žijí a jak se cítí.“

Císař si vězení prohlédl a přikázal, aby ho v jedné kobce přikovali. Vězeň byl přikován ke zdi za ruce, nohy a ještě v pase. Takže si nemohl lehnout, mohl jenom sedět. Císař seděl v úplné tmě, byla mu zima a okovy ho nesnesitelně řezaly. Zaradoval se, když vešel žalářník, že už je ráno. Ten mu ale řekl, že uplynula teprve hodina.

Císař dal rozkaz ke zrušení podzemních kobek.

Na rozdíl od této pověsti, „josefínské kobky“ byly zrušeny až za Josefova nástupce Leopolda II.

- 1) Proč se na Špilberku uklízelo?
- 2) Kdo šel k hradní bráně?
- 3) Kdo se nechal v jedné kobce přikovat?
- 4) Kdo nechal josefínské kobky zrušit?

- 1) Měl přijet císař Josef II.
- 2) Císař Josef II.
- 3) Císař Josef II.
- 4) Císař Leopold II.

26) O loupežníku Babinském (Pověsti ze Špilberku)

*Na kopečku v Africe
stojí stará věznice.
Vězňové se tetelí,
mažou karty v posteli.
Mezi nima Babinskej,
starej lotr mexickej...*

(výňatek z lidové odrhovačky)

Dalším slavným vězněm byl český „Jánošík“ Babinský. Václav Babinský se narodil 20. 8. 1796 v Litoměřicích a zemřel ve věku 83 let. Když byl po 20 letech ze Špilberku propuštěn, navštěvoval hospody, kde za pivo vyprávěl své příběhy.

Toto je jeden z nich.

Jednou šel se svou tlupou kolem vesnice, kde na kopci stál zámek. Přemýšlel jak se k jeho bohatství dostat.

Zastavil chalupníka, který šel na jarmark prodat krávu. Babinský krávu koupil a řekl mu, aby ve vesnici vyřídil, že se jejich jarmark chystá navštívit Babinský. Zpráva vyvolala pěkný rozruch. Zámecký pán převlékl všechny své ozbrojence do civilu, sám se oblékl jako chalupník a pospíchali do vesnice. Těšili se, jak bandu dopadnou, ale čekali marně. Zatím tlupa zámek pěkně vyběhla.

Babinský se, na rozdíl od pověstí, nepokusil ze Špilberku nikdy utéct. Naopak byl hodnocen velmi dobře, dokonce se stal ošetřovatelem nemocných. A tak při své práci vyslechl celou řadu příběhů a osudů, které pak vyprávěl každému, kdo za něj byl ochoten zaplatit útratu.

- 1) Kolik bylo Babinskému, když zemřel?
- 2) Co řekl Babinský chalupníkovi?
- 3) Co udělal zámecký pán a jeho sluhové?
- 4) Co udělala tlupa Babinského?
- 5) Uměli byste odříkat výňatek z lidové odrhovačky?

- 1) 83 let
- 2) Že se chystá na jejich jarmark.
- 3) Těšili se, jak bandu dopadnou.
- 4) Vybílila zámek.

27) Historie a název hradu (Pověsti ze Špilberku)

První písemná zpráva pochází z roku 1277 (dvanáct set sedmdesát sedm). Jména „Špilberk“ se poprvé používá v roce 1279 (dvanáct set sedmdesát devět) pro pojmenování kopce a o osm let později se toto označení objevuje v souvislosti s hradem.

Špilberk byl od svého založení sídlem zemské správy, jeho obyvateli byli hlavně úředníci. Kromě nich zde přebývali i čeští panovníci. Například zakladatel hradu Přemysl Otakar II.

Král Václav II. tady pobýval častěji. Syn Václav III. zde slavil svou svatbu s polskou kněžnou Violou. Jeho násilnou smrtí roku 1306 (třináct set šest) končí na Špilberku vláda Přemyslovců.

Ve 14 století se hrad stal rezidencí Lucemburků. Určitý čas se na něm zdržoval i Karel IV. se svou první manželkou Blankou z Valoa.

Špilberk byl strategicky velmi významnou pevností. V 15 století sehrál velmi důležitou roli za husitských válek i v období sporů mezi českým králem Jiřím z Poděbrad a uherským králem Matyášem Korvínem.

Následující století ztratil hrad svůj vojenský význam a pozvolna chátral a byl v zuboženém stavu předán do vlastnictví města Brna. Ale dokázal přes svůj špatný stav spolu s městem odolat v roce 1645 (šestnáct set čtyřicet pět) tříměsíčnímu švédskému obležení. V roce 1673 (šestnáct set sedmdesát tři) byl Špilberk přeměněn na vězení pro zvlášť těžké zločince.

V roce 1805 (osmnáct set pět) Špilberk obsadil Napoleon. Posléze se stal hrad civilní věznicí, kde kromě kriminálních živlů byli také vězňové političtí – italští karbonaři, uherští jakobíni atd.

Za druhé světové války zde mělo vězení gestapo.

V roce 1961 (devatenáct set šedesát jedna) hrad získalo Muzeum města Brna.

O původu jména brněnského hradu se vedou spory již řadu let. Existují tři varianty jeho vzniku.

Ta první vidí původ názvu v pohanských dobách. Uctívali mocného boha Peruna. Na jeho počest zapalovali na vrcholu kopce velké rituální ohně.

Druhá verze považuje za „autory“ názvu německé kolonisty, kteří přišli na území dnešního Brna za vlády Přemysla Otakara II, ze Švábska a z Porýní a pořádali na pahorku svatodušní hry.

Třetí varianta pak posunuje datum vzniku jména až do období vlády Jana Lucemburského, jenž prý na pahorku pořádal honosné slavnosti a turnaje pro obveselení svého dvora.

Jedno však mají společné. Název kopce, jehož jméno převzal i hrad „Špilberk“. Skládá se ze dvou německých slov. „Spiel“ je hra a „Berg“ je kopec. Význam jména by se dal proto volně přeložit jako „kopec určený ke hrám“.

- 1) Z kterého století je první písemná zpráva o hradu Špilberk?
- 2) Jak se jmenoval zakladatel hradu?
- 3) Kdo z Lucemburků hrad navštívil?
- 4) Kdo v roce 1645 obléhal město i hrad?
- 5) Od roku 1673 není hrad, ale něco jiného?
- 6) Kdy získalo *Muzeum města Brna* hrad?
- 7) Jaký je význam jména Špilberk?

- 1) Ve 13. století.
- 2) Přemysl Otakar II.
- 3) Karel IV.
- 4) Švédové.
- 5) Věznicí.
- 6) V roce 1961.
- 7) Kopec určený ke hrám.

28) O zoufalé ozvěně (Pověsti ze Špilberku)

Na každém pořádném hradě straší. A nejinak je tomu i v Brně na Špilberku. Drobná stará paní Marie, která prodávala vstupenky v pokladně na Špilberku, pohlédla na hodinky. Už padla. Uzavřela pokladní okénko, spočítala tržbu a zamkla kovovou pokladničku. Vyšla z pokladny, zamkla dveře a zamířila do chodeb, kde se nacházely kanceláře zaměstnanců Muzea města Brna i kanceláře člověka, kterému nikdo neřekl jinak než kastelán. V jeho kanceláři byl umístěn trezor.

Na chodbách hradu už byl úplná tma. Stařenka chtěla rozsvítit, když tu náhle chodbou zazněl výkřik „nevinen“. Ještě než dorazila ke kastelánovi, ozval se znovu výkřik „nevinen“. Kastelán ji uklidnil, že to je revírník Anton, který byl nespravedlivě obviněn, že zabil a oloupil člověka. Byl odsouzen na dvacet let. Po osmnácti letech byl propuštěn, když se skutečný vrah přiznal. Krátce po návratu domů revírník Anton zemřel. A od té doby se v chodbách Špilberku ozývá výkřik „nevinen“.

- 1) Co stará paní dělala na Špilberku?
- 2) Co ji vyděsilo?
- 3) Kdo byl na Špilberku vězněn?
- 4) Jak to zní v hantecu:

„Na každé betelné gracně straší. A tak aji v Brnisku na Špilasu. Dyt' je to zichr špicová gracna a dlóhý járy tu byl těžké kameň.“

- 1) Prodávala vstupenky.
- 2) Výkřik „nevinen“.
- 3) Revírník Anton.
- 4) Na každém pořádném hradě straší. A nejinak je tomu i v Brně na Špilberku. Hrad je to opravdu pěkný a dlouhá léta zde byl těžký žalář.

29) O dvou grázlech (Pověsti ze Špilberku)

Za dlouhá léta existence žaláře na Špilberku prošla jeho zdmi ohromná spousta vrahů, lupičů, žhářů, zkrátka zločinců největšího kalibru. A mezi nimi i Thomas Grasel. Rodinné jméno spíše proslavil jeho syn Johann Grasel, i když těžko soudit, kdo z nich byl slavnější. Tatík i syn totiž oba kradli jako straky. Snad obliba romantických příběhů ověřila sprosté lupiče a vrahy, kterých v těch dobách byly plné lesy, gloriolou dobroty, spravedlnosti a ušlechtilosti, a tak dala vzniknout řadě „Jánošíků“, kteří bohatým brali, chudým dávali. A tak se stalo i oběma Graselům.

Thomas Grasel byl 10. června roku 1816 (desátého června roku osmnáct set šestnáct) odsouzen za 121 (jedno sto dvacet jedna) prokázaných zločinů, z toho přes 100 loupeží, k doživotnímu nejtěžšímu žaláři. V srpnu byl převezen na Špilberk, kde byl vězněn až do své smrti. Svého syna přežil o 17 (sedmnáct) let. Zemřel 17. září 1835 (osmnáct set třicet pět).

Při vyšetřování v procesu s mladým Graselem vyšlo najevo, že v roce 1815 (osmnáct set patnáct) dezertoval od 1. dělostřeleckého pluku, byl ještě s několika dalšími dezertéry převeden pod pravomoc vojenského soudu. Tím byl jeho osud zpečetěn. Za loupež spáchanou vojákem znalo vojenské právo jenom jeden trest – smrt. A tak 14. července 1817 (osmnáct set sedmnáct) byl vojenským soudem nad mladým Graselem se dvěma bývalými společníky vynesena rozsudek smrti.

Johann Grasel byl se svými dvěma kumpány oběšen v sobotu 31. ledna 1818 (osmnáct set osmnáct) na popravišti za vídeňskou Novou branou a hrůzu jeho skutku již dávno odvál čas. Jeho jméno se nám však až dosud zachovalo v hovorovém jazyce. Dodnes používané slovo grázl je synonymem ..., však vy víte čeho.

- 1) Jak se živili?
- 2) K čemu byl odsouzen otec?
- 3) Co se stalo s mladým Graselem?
- 4) O kolik let přežil Grasel svého syna?
- 5) Co slovo „grázl“ znamená?

- 1) Oba kradli jako straky.
- 2) Uvěznění na Špilberku.
- 3) Byl oběšen.
- 4) O 17 let.
- 5) Vagabund

30) O založení hradu Veveří (Pověsti z hradu Veveří)

*Na Veveří devět věží,
kdo nevěří, at' tam běží.*

(lidové pořekadlo)

*A na Veveří devět špic,
kdo nekóříš – hod' tam špiz. (brněnský hantec)*

O každém pořádném hradu se vypráví nějaká pověst o jeho založení. A tak i o hradu Veveří. Ten dnes stojí na vyvýšeném místě nad brněnskou přehradou, ale v dobách, kdy tudy tekla pouze řeka Svratka, strměl opravdu vysoko.

V roce 1059 (tisíc padesát devět) věnoval král Břetislav I. svému synu Konrádovi Brno s okolními pozemky. Jednou se vydal se svou družinou na lov a zabloudil. Utrmácen cestou si lehl na louku a usnul. Vzbudila ho šiška, která mu spadla na hlavu. Udivilo ho to, protože ležel pod dubem. Když se podíval nahoru, uviděl několik veverek. Vyskočil na koně a pádil za nimi. Cestou uviděl malou chatrč a ve dveřích stařečka. Vévoda Konrád ho prosil, aby mu ukázal cestu do Brna. Protože už byla skoro tma, zůstal u stařečka přes noc. Ráno ho stařeček doprovodil na kopec, odkud včera přijel. Když se rozhlédl, uviděl krásné lesy a hluboko pod skálou se klikatila řeka. Konrád si řekl, že tady postaví hrad a pojmenuje ho po veverkách, které ho sem přivedly. Od té doby se hrad nazývá Veveří.

Pověst praví, že hrad Veveří byl založen pravděpodobně na přelomu tisíciletí vévodou Konrádem, synem knížete Břetislava I. První věrohodné zmínky o něm však pocházejí až z roku 1213 (dvanáct set třináct)

Roku 1311 (třináct set jedenáct) byl hrad zastaven Janem Lucemburským, ale markrabě Karel jej roku 1335 (třináct set třicet pět) vyplatil. Na Veveří také velmi rád pobýval markrabě Jan Jindřich, mladší bratr Karla IV.

V době předhusitské byl hrad vojensko-administrativním střediskem panství. V létech 1428 (čtrnáct set dvacet osm) až 1432 (čtrnáct set třicet dva) byl pak marně obléhán husity.

Od 16. (šestnáct) století hrad často měnil majitele. V období třicetileté války nebyl dobyt ani švédskými vojsky, která ho obléhala v roce 1645 (šestnáct set čtyřicet pět). V roce 1742 (sedmnáct set čtyřicet dva) jej však vydrancovala pruská armáda, která se do hradu dostala vinou zrádného strážce.

Poslední soukromí majitelé, de-Forestové, hrad získali v roce 1896 (osmnáct set devadesát šest). Za jejich působení se zde v rámci své svatební cesty po Evropě zastavil i Winston Churchill. Jelikož de-Forestové na Veveří takřka nepobývali,

využili příležitosti a při pozemkové reformě v roce 1926 (devatenáct set dvacet šest) pro ně nepohodlné panství prodali českému státu.

Za druhé světové války se hrad Veveří stal vojenským objektem, a proto byl na konci války značně poškozen. Po roce 1945 (devatenáct set čtyřicet pět) byl opraven a byla zde otevřena stálá expozice, ale ještě v padesátých letech byl pro veřejnost uzavřen a v jeho prostorách bylo zřízeno lesnické učiliště. Od roku 1972 (devatenáct set sedmdesát dva) Veveří patřilo Vysokému učení technickému v Brně.

Roku 1994 (devatenáct set devadesát čtyři) se hrad otevřel pro veřejnost a jeho správa byla svěřena Památkovému ústavu v Brně.

- 1) Kde stojí hrad Veveří?
- 2) Co věnoval král Břetislav I. svému synovi Konrádovi?
- 3) Co se stalo vévodovi Konrádovi na lovu?
- 4) I když ležel pod dubem, vzbudila ho šiška. Co bylo příčinou?
- 5) Proč u stařečka zůstal přes noc?
- 6) Kolik staletí se liší legenda a první zmínky o hradu Veveří?
- 7) Jak zní lidové pořekadlo o hradu Veveří?

- 1) U brněnské přehrady.
- 2) Brno s okolními pozemky.
- 3) Zabloudil.
- 4) Veverky.
- 5) Protože už byl večer.
- 6) 2 století.

31) O templářském pokladu (Pověsti z hradu Veveří)

Na každém pořádném hradě je, kromě nějakého strašidla, ukryt i velký poklad. A tak i na hradě Veveří můžete nalézt poklad, ukrytý templářskými rytíři. A kromě hromad mincí, šperků a drahých kamenů jsou někde na hradě uschovány i stříbrné sochy dvanácti apoštolů v životní velikosti.

Templáři na hradě Veveří vybudovali tajnou místnost pod hradem, kam ukryli zlato z hradu i poklad z tišnovského kláštera.

4. srpen 1306 (třináct set šest)

Na bránu tišnovského kláštera zabušil posel a řekl abatyši kláštera, že ho posílá král Václav III. „Mám dovést 12 stříbrných soch apoštolů a nějaké zlato. Zde mám klíče od pokladu, aby jste mi uvěřili.“ Abatyše vydala sochy a zlato. Za chvíli přijel druhý posel a křičel: „Hlídejte zlato a sochy, král Václav III byl zavražděn, z vojenského tažení sešlo.“ Ale už bylo pozdě, poklad byl odvezen.

4. srpen 1801 (osmnáct set jedna)

Jednoho dne za silné bouřky uhodil blesk do věže s korouhví ve tvaru páva. Rozbila se i bání pod pávem a z ní vypadl balík. Pán hradu v něm našel jakési starodávné listiny. Zjistil, že jde o seznam zlatých předmětů, šperků, mincí a 12 stříbrných soch apoštolů a zlata z tišnovského kláštera. V záhlaví listin byl nakreslen červený kříž - Templářský poklad. Ale kde může být ukrytý? Na poslední listině seznamu bylo napsáno, že stín ocasu páva ukáže v době zimního slunovratu, kde je poklad ukrytý. Protože byl srpen, měl pán hradu dost času úkryt nalézt. Jestli poklad objevil, nevíme, ale možná ho najdete vy!

- 1) Co obsahoval poklad?
- 2) Co přimělo abatyši tišnovského kláštera, aby vydala poklad?
- 3) Co templáři vybudovali na hradě Veveří?
- 4) Kdy se rozbila věž s korouhví ve tvaru páva?
- 5) Přeložte do češtiny větu: „No, včil si nebudu ždímat budku. V prosincu to prubnu ...“

- 1) Zlato a 12 stříbrných soch apoštolů v životní velikosti.
- 2) Lest.
- 3) Tajnou místnost pod hradem.
- 4) 4. srpna 1801.
- 5) No, teď si s tím lámat hlavu nebudu. V prosinci to zkusím ...

32) O zlém správci (Pověsti z hradu Veveří)

Poturčenec horší Turka - říká se, a je to pravda. Kolikrát byl majitel panství dobrý a spravedlivý, zato správce, když byl pán pryč, býval často ras. A jeden takový žil i na hradě Veveří.

Pověst vypraví o poutníkovi, který šel z Brna do Veverské Bítýšky. Když procházel kolem hradu, z lesa zazněl pekelný smích. Ze zákruty se vyřítil hořící kočár a za ním běžel obrovský černý pes. Hořel stejně jako kočár.

Když dovyprávěl, zeptaly se děti poutníka, co bylo dál. No, co by bylo, kočár i pes zmizeli a já jsem šel domů. A co to bylo za psa, strýčku? A to já vím velice dobře, začal vyprávět dědeček.

Před mnoha lety museli lidé robotovat na panských pozemcích a hlídali je drábi. A nejdůležitější osobou byl správce. Tehdy na hradě Veveří žil správce velice zlý. Kradl, kde mohl, na lidi byl jako pes, každou chvíli dal někoho zmrskat. Když zemřel, pochovali správce na hřbitově. Jaké bylo ráno překvapení, když šli lidé na mši a uviděli rakev s tělem správce ležet za zdí hřbitova a na místě hrobu zela jen prázdná díra. To se opakovalo ještě několikrát. Farář naznal, že posvěcená půda nechce tělo takového lotra přijmout. A tak jej pochovali na kopci a vztyčili nad hrobem železný kříž.

Když šly děti spát, řekl poutník dědečkovi, to se mně nějak nezdá. Dědeček se usmál a řekl: „Však to byla těžká práce několikrát vykopat toho pitomce a i s rakví jej přetáhnout přes zeď hřbitova.“

A oba se srdečně rozesmáli.

- 1) Jaký byl správce na hradě Veveří?
- 2) Když procházel kolem hradu, co uviděl?
- 3) Jaké bylo překvapení, když šli lidé na mši?
- 4) Co farář naznal?
- 5) Do hantecu přeložit větu: A oba se srdečně rozesmáli.

- 1) Byl to ras.
- 2) Hořící kočár a za ním běžel obrovský černý pes.
- 3) Uviděli rakev s tělem správce ležet za zdí hřbitova a na místě hrobu zela jen prázdná díra.
- 4) Posvěcená půda nechce tělo takového lotra přijmout.
- 5) „A vobá se vod hercny začli chlámát.“

33) O zalděné dāmě (Pověsti z hradu Veverí)

Lidová fantazie vytvořila hned několik verzí tohoto příběhu, a tak máte možnost vybrat si konec, který nejvíce vyhovuje vašemu založení.

Jednoho dne zastavil před rozestavěným domem kočár. Z něho vystoupil muž s velkým kloboukem zakrývající celý obličej. Ptal se po polírovi a žádal o zapůjčení jednoho zedníka na postavení zdi. Polír se vymlouval, že je moc práce, ale když dostal váček s penězi, půjčil mu zedníka Frantu.

Nasedli do kočáru, a když dojeli na místo, muž mu zavázal oči a zavedl ho do místnosti, kde ve výklenku stala spoutaná mladá žena. Muž přinutil Frantu, aby ženu zaldil.

Když ho kočár po několika hodinách přivezl zpět, pochlubil se penězi, které dostal za práci. Ale o co šlo, nechtěl říct, protože přísahal na Bibli a kříž. Dlouho mlčet nevydržel a přiznal, že byl svědkem vraždy mladé dívky. Franta žádal o radu políra, co má dělat. Polír mu řekl, že to musí oznámit rychtáři na radnici.

Konec I – Úplná beznaděj

Franta řekl, že nemá tušení, kde dívku zaldili. Povídá se, že zešílel a do konce života hledal dům, kde dívku zaldili. A toho tajemného muže nikdy nechtyli.

Konec II – Beznaděj

Franta řekl, že když jeli v kočáře, podařilo se mu odhrnout záclonu a viděl, že jedou na hrad Veverí. Pospíchali na radnici, kde celý příběh pověděli rychtáři. Ten vzal oddíl ozbrojenců a vyrazili na hrad Veverí. Pobíhali po hradě až do rána. Pak Franta pohlédl na udýchané ozbrojence a s očima plnými slz zoufale vykřikl: „Já ale nemám ani tušení, kde jsme ji vlastně zaldili!“

Povídá se, že zešílel a do konce života pobíhal kolem hradu Veverí, hledaje místo, kde dívku zaldili. A toho tajemného muže nikdy nechtyli.

Konec III - Pozdě

Franta řekl, že když jeli v kočáře, podařilo se mu odhrnout záclonu a viděl, že jedou na hrad Veverí. Pospíchali na radnici, kde celý příběh pověděli rychtáři. Ten vzal oddíl ozbrojenců a vyrazili na hrad Veverí. Celou noc prohledávali hrad a teprve ráno se dostali do místnosti, kde Franta před výklenkem s dívkou stavěl zed'. Ozbrojenci se vrhli na cihly a zed' rozbořili. Ale dívka už byla mrtvá, zemřela nejspíš hrůzou. A toho tajemného muže nikdy nechtyli.

Konec IV – Šťastný konec

Franta řekl, že když jeli v kočáře, podařilo se mu odhrnout záclonu a viděl, že jedou na hrad Veverí. Pospíchali na radnici, kde celý příběh pověděli rychtáři. Ten vzal oddíl ozbrojenců a vyrazili na hrad Veverí. Celou noc prohledávali hrad a teprve ráno se dostali do místnosti, kde Franta před výklenkem s dívkou stavěl zed'. Ozbrojenci se vrhli na cihly a zed' rozbořili. Vytáhli ven krásnou mladou ženu. Byla v bezvědomí, ale ještě dýchala. Ale za pár dní už byla v

pořádku a pak teprve Frantovi náležitě poděkovala. Vždyť jí těmi špatně zazednými cihlami určitě zachránil život. Jen toho tajemného muže nikdy nechytli.

- 1) Co v hantecu znamená slova: „Vo hajfě mázlé do zdi“?
- 2) O co prosil políra?
- 3) Jak se volal zedník, kterého polír doporučil?
- 4) Jak končí „úplná beznaděj“?
- 5) Jak končí „beznaděj“?
- 6) Jak končí „pozdě“?
- 7) Jak končí „šťastný konec“?
- 8) Chytli toho muže, který přikázal zazdit mladou dívku?

- 1) O zazedné dámě.
- 2) O zedníka.
- 3) Franta.
- 4) Že nemá tušení, kde dívku zazdili.
- 5) Někde na hradě Veverí. Ale nenašli, kde tu dívku zazdili.
- 6) Někde na hradě Veverí. Dívku našli, ale již byla mrtvá.
- 7) Někde na hradě Veverí. Dívku našli a zachránili.
- 8) Nechytli.

34) O čertovi, který uvízl v hradbách. (Pověsti ze švédského obléhání)

Když k Brnu dorazil švédský generál Torstensson, Brňané se polekali. Vždyť na Špilberku byly k dispozici pouze čtyři stovky ozbrojenců a v samotném Brně tak tisíc pět set mužů schopných zacházet se zbraní. Navíc, Torstensson byl zkušený válečník. S Brnem to nevypadalo dobře. Ale chyba. Brňané se bránili tak urputně, že Švédi nebyli schopni město dobýt a před hradbami vězeli už čtyři měsíce. Zbytek Evropy to nechápal. Snad právě proto se objevilo velké množství příběhů o dobývání Brna Švédy. Toto je jeden z nich...

Jednoho krásného dne se generál Torstensson rozhodl, že posnídá venku před stanem. Zkušeným okem zjistil, že ho Brňané z hradeb nemohou zasáhnout. Když pozdvihl pohár s vínem, ozval se výstřel z hradeb a kulka z muškety pohár rozbila. Generál se lekl a zaklel. „Dám se do spolku třeba s čertem, jen abych to Brno konečně dobyl.“

Jen to dořekl, stál před ním mládenec oblečený jako hajný. „Já přece vím všechno. Stojíte čtyři měsíce před Brnem a nemůžete ho dobýt. V tom vám můžu pomoci.“ Generál mu moc nevěřil, ale ukázal na hradby a zeptal se ho: „Dokážeš je rozbořit tak, abychom tudy vtrhli do města a dobyli ho.“ „Zkusit to můžeme, ale nejdřív mi podepíšete tuto listinu.“ Generál si ji přečetl a zjistil, že je to pozvánka do pekla. Chvilí rozvažoval, ale pak podepsal. Vždyť ještě neumírám, řekl si.

Čert přikázal, aby přivezli dělo a namířili ho na Špilberk. Vlezl si do hlavně hlavou napřed, a když ho kanonýr vystřelil, čert vyletěl z děla. Lehce se zapíchl do hradební zdi, že mu jen hlava koukala. Ale zeď rozbořit nedokázal. Ať sebou škubal, jak chtěl, ze zdi se nevyprostil. Do dnes můžeme na hradbách vidět zkamenělou čertovu hlavu.

Kamenné koule si můžete prohlédnout v hradbách hradu Špilberku dodnes. A pokud se vydáte hledat kamennou hlavu čerta, najdete ji na levém okraji jihozápadní stěny dělové bašty (směrem k Mendlovu náměstí). Jenže pokud nevíte, že je to ona, asi ji nepoznáte. Je silně poškozena. Ze svého dětství si pamatuji, že bývala v lepším stavu.

- 1) Jak se jmenoval švédský generál?
- 2) Co rozbila kulka z muškety?
- 3) Co udělal generál, aby dobyl Brno?
- 4) Co udělal čert?
- 5) Dokázal čert rozbit hradby?
- 6) Teď něco z hantecu: „Tak rarachovi zvoněla ze zdi čučet dózna nafurt a časem se převekslovala na gryml. Eště včil ju můžete zbliknót na Špilasu na hradbách, v holpecu s pár zasekanéma kulama ze švéckých kanónů.“

- 1) Torstensson.
- 2) Pohár s vínem.
- 3) Spojil se s čertem.
- 4) Vystřelil se z děla.
- 5) Čert to nedokázal.
- 6) „A tak čertova hlava zůstala z hradeb koukat napořád a časem zkameněla. Ještě dnes ji můžete vidět na Špilberku na hradbách, spolu s několika kamennými koulemi ze švédských děl.“

35) O původu názvu města

Tuto verzi šíří hlavně naši pražští spoluobčané:

Prý, když praotec Morava dorazil se svými kmeny na místo soutoku Svratky se Svitavou, vystoupil na kopec Špíl, rozhlédl se po kraji a pravil:

„BR! No – ale bydlet se tu dá.....“

Jistě je vám jasné, že tato verze je vysloveně falešná. Město Brno své jméno pravděpodobně odvozuje od legendární pevnosti Brnen, která byla vystavěna jako ochrana cest, kde tehdy panoval čilý obchodní ruch. Pevnost byla pravděpodobně situována na kopci, kde se dnes nachází Petrov, ovšem o její skutečné poloze neexistují žádné písemné záznamy.

Také staroslovanský výraz pro bahno, kal a bláto je další možností, jak město získalo svůj název. Pro bláto, bahno či kal staří Slované používali výraz „brn“.

Co říkají kroniky

Již za dob římského impéria vedla brodem přes Svratku významná obchodní cesta. Nacházela se někde v oblasti dnešního Starého Brna. Pravděpodobně zde byla křižovatka více významných cest. Dá se tedy předpokládat, že už v této době se zde usazovali lidé. Takže když v roce 623 (šest set dvacet tři) kupec Sámó sjednocoval slovanské kmeny, jezdil již kolem prvních osad. Meandry řeky a blízkost nedalekého soutoku dodávaly okolí těchto cest charakteristický vzhled, který se nám dodnes zachoval v názvu ulice Hlinky, čtvrti Komárov a ostatně v názvu samotného Brna. Staroslovanský výraz pro bláto, bahno, kal (= brn, popř. brnje) je skutečně považován za základ dodnes používaného městského názvu.

Zmínku o hradu Brnen můžeme nalézt ve známé Kosmově kronice, o přesném umístění hradu se zde však nedočteme. Odborníci se domnívají, že stával pravděpodobně na petrovském ostrohu. Toto umístění se zdá logické, i když existují také domněnky, že by se mohl nacházet spíše v oblasti Starého Brna.

Původní slovanská osada rozkládající se poblíž brodu přes Svratku, se od 13. století začala nazývat Staré Brno. Na východní straně skalnatého ostrohu (pravděpodobně) se země-panským hradem Brnen se nacházela další slovanská osada. Ta byla situována přibližně do oblasti dnešní Měniňské brány. K těmto osadám postupně přibývaly další, ve 12. a 13. století zakládané kolonisty ze západní, jihozápadní i severozápadní Evropy. Všechny tyto osady v první polovině 13. století splynuly v městský celek - Brno.

- 1) Na který kopec dorazil praotec Čech a co pravil?
- 2) Jaké slovo používali staří Slované pro bahno?
- 3) Jaká ulice a čtvrť připomínají blízkost řek?
- 4) O jakém hradu blízko Brna se mluví v Kosmově kronice?
- 5) Od jakého století existuje Brno?

- 1) Dorazil na kopec Špíl a pravil: „BR! No – ale bydlet se tu dá...“
- 2) Používali výraz „brn“.
- 3) Ulice Hlinky a čtvrť Komárov.
- 4) O hradu Brnan
- 5) Od 13. století.

36) O založení kláštera na Starém Brně. (Pověsti ze Starého Brna)

Pověst vypráví o založení kláštera Eliškou Rejčkou ve 14. století. Eliška Rejčka, královna česká a polská, byla druhou manželkou Václava II. Po jeho smrti se přestěhovala do Brna. Nežila příliš počestným životem a snažila se ovlivnit jak Jindřicha z Lipé, tak i krále Jana Lucemburského. Hostina stíhala hostinu, hon stíhal hon. Lovy Rejčka milovala, jezdila na koni v kalhotách a seděla na koni po mužském způsobu. Jednou na ni na lovu zaútočil poraněný zubr. Od smrti ji zachránil ptáčník, který zubra zastřelil.

Tato příhoda způsobila, že se rozhodla od základů změnit svůj život. Vyzpovídala se proboštovi a slíbila, že dá postavit klášter a kostel. Marně přemýšlela o místě. Poradila ji služebná. Vzaly tři kapesníky a hodily je dolů ze Špilberku. Jeden spadl na nynější Mendlovo náměstí, druhý do obce Komín a třetí se nenašel. Proto byl položen základní kámen kláštera cisterciáček na dnešním Mendlově náměstí a v téže roce byl založen základní kámen kostela v obci Komín.

Když byl klášter hotov, Eliška Rejčka se do něho přestěhovala. Po smrti, ve svých 47 letech, byla pochována v kryptě klášterního kostela.

Kostel v Komíně i klášter s nádherným gotickým chrámem na Starém Brně na Mendlově náměstí existují dodnes.

- 1) Kdo byla Eliška Rejčka?
- 2) Která příhoda Elišky Rejčky změnila její život?
- 3) Co jí poradila služebná?
- 4) Kolika let se dožila Eliška Rejčka?

- 1) Byla druhou manželkou Václava II.
- 2) Když na lovu na ní zaútočil poraněný zubr.
- 3) Aby ze Špilberku vyhodila 3 kapesníky a kde přistanou, tam postaví klášter a kostel.
- 4) 47 let

37) O hospodských řečech u Modrého lva. (Pověsti ze Starého Brna)

V době vlády krále Karla IV. se v hospodě u Modrého lva vyprávěl tento příběh. V Brně žili bratři Mikuláš a Prokop Luckovi. Byli velice chudí a po smrti svého otce se živili žebrotou. Neměli kde bydlet a tak se přes zimu uchýlovali do kláštera dominikánů. Představený kláštera je přemluvil, aby změnili svůj dosavadní život a začali se věnovat učení. A učili se výborně. Za nedlouho byli oba vysvěceni na kněze.

V době, kdy se stal markrabětem moravským mladý Karel, při návštěvě Brna, pozval oba bratry k sobě. Markrabě brzy zjistil, že jsou velmi chytří a vzdělaní. Karel pozval oba bratry, aby ho doprovázeli na jeho cestě po Itálii. Po návratu se Prokop vrátil na Staré Brno a Mikuláš se dal do služeb krále Karla IV.

Jednou do Brna přijel král Karel IV a pozval bratry k sobě. Při hostině se na stole vedle jídla a pití objevily i jakési modré plody. Král jim řekl, že je to ovoce stromů, které přivezl z Itálie. Chtěl, aby to ovoce mělo české jméno. Mikuláš navrhl název „báječné ovoce Karlovo“. Prokop navrhl název „karlátky“. Králi se tento návrh zalíbil a od té doby se používá na jižní Moravě pro švestky název karlátky.

- 1) Kde stávala hospoda u „Modrého Lva“?
- 2) Jak se jmenovali bratři?
- 3) Kam je pozval markrabě Karel, aby ho doprovázeli?
- 4) Jak se na jižní Moravě říká švestkám?

1) Blízko ulic Václavské a Křížové. Budova hospody byla zbořena v roce 1934. Místo, kde hospoda stávala, dnes připomíná pouze mozaika modrého lva na stěně bývalé starobrněnské pošty.

- 2) Mikuláš a Prokop Luckovi.
- 3) Do Itálie.
- 4) Karlátky.

Zdroj: Michaela Radvanová, Špilberk v pověstech. Nakladatelství DOPLNĚK, Brno 2001